

Maciej Franz

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,

Wydział Historii

ORCID: 0000-0002-9075-605X

Ignacego Drexlera życie po życiu. Rys do losów wybitnego Lwowskiego architekta

Słowa kluczowe

Ignacy Drexler, Lwów, testament, prawo do spadku

Streszczenie

Ignacy Drexler był jednym z najstynniejszych polskich architektów, przez całe życie związanym z Lwowem. Stworzył koncepcję „Wielkiego Lwowa”, w której przedstawił swoje projekty dotyczące rozwoju miasta. Był naukowcem, pracującym na Politechnice Lwowskiej. Jego śmierć w 1930 roku nastąpiła nagle i niespodziewanie. Dla jego żony i córki to był niestety początek kłopotów. Przedstawione dokumenty pokazują to niespodziewane „życie po życiu” Ignacego Drexlera.

Ignacy Drexler. Zdjęcie z książki Ł. Charewiczowej, *Historiografia i Miłośnictwo Lwowa*, „Biblioteka Lwowska”, t. 37, Lwów 1938.

Wprowadzenie

Kolejne dni życia bywają jak zapisywanie kolejnych kart księgi. Czasami jednak życie się kończy, a kolejne karty tej samej księgi bywają nadal zapisywane. Tak też się stało w odniesieniu do losów znanego lwowskiego architekta Ignacego Drexlera, którego śmierć była nie tylko stratą dla lwowskiego środowiska naukowego, w tym zwłaszcza profesury Politechniki Lwowskiej, ale także początkiem kłopotów dla jego żony Zofii Drexler i córki Krystyny, które zostały pozbawione zabezpieczenia ekonomicznego. Okazało się, że pomimo wielu lat pracy, ciężkiej i uczciwej, Ignacy Drexler nie zdołał zapewnić im zabezpieczenia emerytalnego wdowiego i sierociego. Ciekawe w tym względzie dokumenty zachowały się szczęśliwie, pomimo wojennej pożogi, w zbiorach Державний Архів Івано-Фраківської Области (DAIFO) i tam zostały odnalezione w toku jednej z kwerend archiwalnych¹. Celem artykułu jest nie tylko edycja, a w jej efekcie wprowadzenie do obiegu naukowego trzech dokumentów, powiązanych ze sprawą śmierci profesora Ignacego Drexlera oraz przypomnienie jego postaci, poprzez rys biograficzny, ale także wskazanie na najcenniejsze jego opracowania, które w ówczesnej rzeczywistości często miały rewolucyjny charakter i stawały się punktem wyjścia do dyskusji nad rozwojem urbanistycznym miast i miasteczek Małopolski, z którą, zwłaszcza w jej kresowej części, był szczególnie mocno związany.

Życie

Ignacy Tadeusz Marian Drexler związał swoje życie z Lwowem. Choć urodził się w tym niezwykłym mieście, to jednak nie spędził w nim całego życia. Był synem kupca Ignacego Drexlera i jego żony Eugenii, jednym z ośmiorga rodzeństwa². Jego dziadek urodził się w 1811 roku w Dobromielcu na Morawach i w 1837 roku przybył do Lwowa, licząc na poprawę warunków ekonomicznych rodziny. Jeszcze w tym samym roku otworzył mały sklepik z pościelą, który

¹ Державний Архів Івано-Фраківської Области (dalej: DAIFO), фонд 635, opis 1, sprawa 8, duplikat metryki chrztu Stefana Karola Henryka Pasławskiego z 1933 roku; także, фонд 635, opis 1, sprawa 10, pismo do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie ś.p. Prof. Ignacego Drexlera i inne.

² В. Ковпак, *Ігнаци Дрекслер та його архів у фондах відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, „Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника” 2013, nr 5, s. 395.

z czasem przekształcił się w solidny magazyn, dobrze prosperujący pod nazwą „Drexler i synowie”, działający przy placu Kapitulnym do września 1939 roku³. Dzieło ojca kontynuował syn, który już jako szanowany kupiec i obywatel Lwowa, powoli i systematycznie budował pozycję rodziny w przestrzeni miejskiej. Jego najstarszym synem był właśnie bohater tego szkicu, późniejszy znany lwowski architekt i profesor Politechniki.

Naukę szkolną podjął w c.k. IV Gimnazjum we Lwowie, gdzie w 1897 zdał egzamin dojrzałości⁴. Dzięki temu mógł podjąć studia na Wydziale Inżynierii Lądowej Szkoły Politechnicznej. Był to wybór na całe życie. Studia ukończył w 1903 roku⁵. Uzyskanie magisterium pozwoliło mu podjąć pracę na stanowisku inżyniera w biurze drogowym Wydziału Krajowego. Zyskiwał tam doświadczenie, które okazało się niezbędne w toku kolejnych lat jego aktywności zawodowej. Dzięki tej pracy mógł podróżować po Europie, uczestnicząc w kolejnych kongresach drogowych w Paryżu, Brukseli czy też Berlinie. Zajęcie to porzucił w 1911 roku, gdy zdecydował się przenieść do magistratu lwowskiego, podejmując pracę radcy budownictwa. Miało to być dla niego podstawowe miejsce pracy do 1918 roku.

Równocześnie jego wiedza i coraz większe doświadczenie przekazywane były studentom Politechniki Lwowskiej, na której od 1913 roku prowadził wykłady z architektury i budowy miast, jako docent płatny. To oznaczało dla niego powolne wrastanie w środowisko naukowe Lwowa. Dostrzeżono unikatowość jego wiedzy i zainteresowań, w związku z tym zdecydowano się utworzyć, specjalnie dla niego, nową katedrę na Politechnice Lwowskiej, budowy miast. Powstała ona na Wydziale Inżynierii Wodnej i Lądowej⁶, w efekcie tego jesienią 1926 roku został profesorem nadzwyczajnym. Umacniało to jego pozycję naukową i wprowadzało do kręgu najważniejszych postaci nauk technicznych Lwowa. Dowodem rosnącego autorytetu profesora Ignacego Drexlera było powierzenie mu godności dziekana Wydziału Inżynierii Wodnej i Lądowej

³ H. Wiórkiewicz, *Pamiętki lwowskiej rodziny Drexlerów w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie. Dar Jadwigi Kern-Bałaty*, „Niepodległość i Pamięć” 2013, r. 20, nr 3–4, s. 307.

⁴ *Sprawozdanie Dyrektora C. K. IV. Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1897*, Lwów 1897, s. 108.

⁵ W toku tych studiów przez trzy lata uczęszczał jako słuchacz nadzwyczajny na wykłady na Uniwersytecie we Lwowie z filozofii i historii sztuki. Był więc młodzieńcem poszukującym wiedzy, otwartym na różne jej konteksty.

⁶ В. Ковпак, *Ігнаци Дрекслер та його архів у фондах відділу рукописів...*, op. cit., s. 395.

Portret Ignacego Drexlera autorstwa Wandy Korzeniowskiej,
Портрет_Ігнатія_Дрекслера_(Ванда_Коженьовська_(1883–1935)).jpg
(564×500) (wikimedia.org) [dostęp: 05.01.2022].

w roku akademickim 1928/1929⁷. Jego znakomicie rozwijającą się karierę zawodową, ale także naukową przerwała tragiczna śmierć. Okryła ona żałobą nie tylko rodzinę, ale także społeczność akademicką Lwowa. Nikt bowiem nie miał wątpliwości, że nagle odszedł człowiek wyjątkowy, zdecydowanie wyrastający ponad przeciętność, który jeszcze przez długie lata mógł realnie wpływać na miasto, jego społeczność i jednocześnie na polską naukę. Uroczystości na Cmentarzu Łyczakowskim, które odbyły się w grudniu 1930 roku, miały szczególnie podniosły charakter⁸.

⁷ A. Mściwujewski, *Drexler Ignacy Tadeusz Marian*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, Polska Akademia Umiejętności, Warszawa 1939–1946, s. 375–376.

⁸ S.S. Nicieja, *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986*, Ossolineum, Wrocław 1988, s. 331.

Dzieła

Postać Ignacego Drexlera nie powinna być rozpatrywana tylko poprzez dzieje jego życia, bowiem tym co jest najlepszym świadectwem wyjątkowości jego umysłu, zdolności, kreatywności, a ponad wszystko wizji, jakie próbował proponować, są zachowane po nim dzieła, zarówno literackie, jak i dotyczące koncepcji architektonicznych. Wystarczy jedynie przypomnieć, że to on właśnie opracował projekt regulacji Lwowa, zagospodarowania Cmentarza Łyczakowskiego czy też odbudowy miast i miasteczek galicyjskich, by zrozumieć, jak ważną postacią dla ówczesnej polskiej architektury był Ignacy Drexler⁹. Będąc jednocześnie członkiem Towarzystwa Naukowego we Lwowie i Polskiego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie, miał i pragnął mieć istotny wpływ na architekturę miast i miasteczek ówczesnej Polski. Wpisywał się tym w najlepsze tradycje polskiej nauki, łącząc wiedzę praktyczną i doświadczenie, z nowoczesną wizją rozwoju na przyszłość.

Jak pisał Tadeusz Tołwiński: „Badania konstrukcyj dróg w Małopolsce, to pierwszy etap Jego pracy twórczej – a wszechstronne i źródłowe studia architektoniczne budowy i otoczenia świątyni św. Piotra w Rzymie, to czyn ostatni w okresie rozkwitu dokonany”¹⁰.

Nawet jeśli ten opis nie oddaje idealnie prawdy o naukowych zainteresowaniach Ignacego Drexlera, to trzeba przyznać, że fascynowała go architektura miast, miasteczek, wsi, konstrukcja układów komunikacyjnych i założeń urbanistycznych miast. Postrzegał je jako wyzwanie. Nie bez powodu najstarsze zachowane jego projekty w tym względzie związane są z konkursem na plan regulacji „Wielkiego Krakowa”, w którym przedstawił swoją wizję¹¹. Zawarł tam swoje poglądy na to czym, według niego, jest architektura miast i jak postrzega stawiane przed sobą wyzwania, w powiązaniu z budową i kreowaniem miast: „Budowniczy miast tworzy z pojedynczych elementów, będących już dziełami sztuki, nowe, organicznie zamknięte w sobie dzieło. Z budynków świeckich, kościołów, wież, mostów,

⁹ Niemniej istotnym pozostaje jego udział i współautorstwo, *Podręcznika inżynierskiego*, t. 1–4, red. nac. S. Bryła, Warszawa 1927–1936.

¹⁰ T. Tołwiński, *Ś.p. Prof. Ignacy Drexler*, „Dom Osiedle Mieszkanie” 1931, nr 1, s. 4.

¹¹ I. Drexler, *Konkursowy plan regulacji Wielkiego Krakowa*, „Czasopismo Techniczne” 1911, r. 29, nr 4, s. 48–52; idem, *Konkursowy plan regulacji Wielkiego Krakowa*, „Czasopismo Techniczne” 1911, r. 29, nr 5, s. 63–66.

ogrodów, wód różnych, kolumnad i skał układa on na istniejącym terenie nowe całości, podobnie jak inny artysta łączy doskonałe kruszce z pięknymi kamieniami w kollię, która otoczy kształtną szyję kobiety”¹².

Trudno o bardziej artystyczne ujęcie, czym jest budowa miast i jaką rolę w ich powstawaniu ma odegrać architekt. Ignacy Drexler postrzegał siebie, podobnie jak innych architektów miast, jako artystów, którzy modelując przestrzeń do życia dla siebie i innych, nie są jedynie pracownikami szkicującymi przebieg kolejnych ulic, ale artystami, którzy wizję przestrzeni mają zamknąć w projekcie, a następnie odtworzyć w rzeczywistości, tak by dać miejsce do życia, czyste, piękne, intrygujące, ciekawe. Dlatego już ten wczesny dla Ignacego Drexlera projekt krakowski, obejmował miasto w całej jego wielowarunkowości. Zwracał uwagę na Planty i ogrody miejskie, wytyczenie szerokich ulic w mieście, przy jednoczesnym zachowaniu cennego (starego) charakteru części z nich¹³. W swoim projekcie dostrzegał nowe potrzeby miasta, jak dzielnice robotnicze, nowe, tanie mieszkania, ale także pływalnie, linie tramwajowe czy też dworce dla tychże tramwajów¹⁴. Całość projektu, który opublikowany został w jednym z czasopism, szczęśliwie zachował się do naszych czasów, nie brakuje konkretnych rysunków, przygotowanych przez Ignacego Drexlera, pokazujących całość jego zdolności kreacji projektowej¹⁵.

W 1912 drukiem ukazało się jego dzieło *Miasto ogrodowe*¹⁶. Było ono nawiązaniem do trwającej od końca XIX wieku dyskusji wśród architektów europejskich, nad koncepcją „miasta ogrodowego”, a więc miasta przyszłości, łączące to, co konieczne, przyszłościowe w miastach, z tym co wyjątkowe i korzystne dla ludzi w życiu wiejskim¹⁷. Jak pisał w swojej książce: „Celem miasta ogrodowego jest połączyć wszystkie przymioty życia wiejskiego z tem, co daje miasto”¹⁸. Tu także Ignacy Drexler prezentuje koncepcję całościową, obejmującą

¹² Idem, *Konkursowy plan regulacji Wielkiego Krakowa*, „Czasopismo Techniczne” 1911, r. 29, nr 4, s. 48.

¹³ Idem, *Konkursowy plan regulacji Wielkiego Krakowa*, „Czasopismo Techniczne” 1911, r. 29, nr 5, s. 63.

¹⁴ Ibidem, s. 64.

¹⁵ Projekt regulacji „Wielkiego Krakowa”, według założeń Ignacego Drexlera, nie został nigdy zrealizowany.

¹⁶ I. Drexler, *Miasta ogrodowe*, Związkowa Drukarnia we Lwowie, Lwów 1912.

¹⁷ Ibidem, s. 12–13.

¹⁸ Ibidem, s. 13.

i nowe dzielnice robotnicze i zmieniony, nowoczesny układ komunikacyjny czy typy zabudowy mieszkaniowej. Celem proponowanych, przedstawianych zmian w układzie architektonicznym miast, miało być także likwidowanie spekulacji gruntami, ograniczanie drożyzny w mieście, a tym samym poprawa warunków życia dla wielu grup społecznych. Ignacy Drexler dostrzegął, że nawet konieczne i cenne inwestycje w nowoczesność, jak poprowadzenie linii tramwajowych w dotychczasowym układzie ulic miejskich, powoduje radykalny wzrost wartości gruntów i budynków¹⁹. Jak wskazywał, takie decyzje, podejmowane choćby we Lwowie, przyczyniały się do wzrostu o nawet 300% cen gruntu, kamienic czy mieszkań, w dzień po ogłoszeniu przebiegu nowej linii tramwajowej. Uważał, że tylko radykalne, całościowe projekty zmian, mogą zapobiec takim sytuacjom. Dostrzegął, że Lwów może skorzystać na takich projektach i choćby sięgnąć po „ogrodowe osady” w swoich okolicach, co także poprawiłoby warunki życia w mieście i jego otoczeniu²⁰.

Już w tym wczesnym okresie można było dostrzec całość koncepcji towarzyszącej Ignacemu Drexlerowi. Dla niego budowa lub odbudowa miast po zniszczeniach wojennych, a to przeżywał przecież osobiście, widząc co przyniosła I wojna światowa, miała zawsze być drogą prowadzącą do polepszenia warunków życia mieszkańców. Dlatego każdy architekt, w jego ocenie, powinien się kierować prostym, ale nienaruszalnym zestawem zasad: „praktyczności, piękna i prostoty, oszczędności (taniaści), oraz doskonałości”²¹. Można by postawić tezę, że kanon tych zasad powinien być wieczyście nienaruszalny, wtedy miasta, w których przychodzi nam żyć, stawałyby się dla swoich mieszkańców odrobinę bardziej znośne do życia. W tej koncepcji nie ma jednak miejsca dla samowoli budowlanej, rozwoju miast czy osiedli bez całościowego planu zagospodarowania czy przypadkowo pojawiających się planów poprowadzenia nowej drogi lub budowy lotniska. Jak doskonale odczytywał jego koncepcję jeden z późniejszych naukowców, Ignacy Drexler opowiadał się

¹⁹ Tematyce tej poświęcił także część swoich wykładów, które zachowały się w przedwojennym Archiwum Ossolińskich, a obecnie w Львівській Національній Науковій Бібліотеки України імені В. Стефаніка, В. Ковпак, *Ігнаці Дрекслер та його архів у фондах відділу рукописів...*, op. cit., s. 402.

²⁰ I. Drexler, *Miasta ogrodowe...*, op. cit., s. 30.

²¹ Idem, *Szerokość jezdni w ulicach miejskich*, Warszawa 1928, s. 46.

za tym, że: „(...) należy wprowadzać w dotychczasowy ich układ architektoniczny jak najmniej zmian. Trzeba bowiem uwzględnić to, że każda taka zmiana powoduje nieodwracalne szkody w dotychczasowej, specyficznej i niepowtarzalnej atmosferze miejsca, które ma już swoją historię, świadcząca o odrębności kulturowej przodków, ich sposobie życia i wykonywanych zawodach, upodobaniach estetycznych, wrażliwości na piękno natury itp.”²². Te uwagi pozostają ciągle aktualne, choć niestety czasami trudno dostrzec, by współcześni kreatorzy miejskiej zabudowy znali dzieła wielkiego ich poprzednika i w jakikolwiek sposób z nich korzystali.

Lwów w dwudziestoleciu międzywojennym był miastem wyjątkowym, z najlepszą polską szkołą matematyki, legendarnymi wręcz wódkami i nalewkami rodziny Baczewskich czy rozwijającą się szkołą historyczną. Było to miasto, które przyciągało ludzi wyjątkowych, o umysłach nietuzinkowych. Dlatego w takim otoczeniu mogła dojrzeć myśl architektoniczna Ignacego Drexlera, na pewno kochającego swoje miasto i marzącego, by właśnie ono wykorzystywało piękno swoich zabytków, a jednocześnie stwarzało przestrzeń dla lepszego życia swoim mieszkańcom²³.

Takim projektem, któremu poświęcił czas i zaangażowanie, była odpowiedź na koncepcję powiększenia Lwowa, dotycząca realizacji idei „Wielkiego Lwowa”²⁴. W dziele, które podejmowało tę wizję²⁵, chciał pokazać drogę do próby realizacji uchwały Rady Miejskiej, która nakazywała opracowanie koncepcji wcielenia gmin podlwowskich do miasta²⁶. Jest to na pewno jedno z najbardziej przemyślanych opracowań Ignacego Drexlera. W swoim dziele ukazuje rys historyczno-topograficzny miasta, rozpoczynając rozważania od czasów średniowiecznych. Tak kompletne ujęcie pozostaje unikatowym do dziś, tym bardziej że towarzyszą mu ryciny i szkice, pokazujące rozwój miasta na przestrzeni dziejów. Opracowanie przedstawia bardzo dokładne dane statystyczne, odnoszące się zarówno do Lwowa, jak też i gmin podlwowskich, które miały by zostać objęte planem „Wielkiego Lwo-

²² R. Polak, *Ignacego Drexlera nauka o sztuce projektowania i zabudowy miast*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2014, t. 10, s. 427.

²³ H. Charewiczowa, *Historiografia i miłośnictwo Lwowa*, Towarzystwo Miłośników Przeszłości Lwowa, Lwów 1938, s. 155.

²⁴ H. Petryshyn, R. Liubytskyi, *Wizja rozwoju planistycznego miasta Lwowa Ignacego Drexlera*, „Przestrzeń i Forma” 2018, nr 33, s. 182.

²⁵ I. Drexler, *Wielki Lwów*, Nakładem Gminy Miasta Lwowa, Lwów 1920.

²⁶ *Ibidem*, s. 5.

wa”²⁷. Obejmują one tabele, zestawienia, wykresy, dotyczące zarówno zagadnień ekonomicznych, ale także społecznych czy religijnych. Kwestia bowiem zasięgu oddziaływania danego wyznania czy też gęstości zasiedlenia, nie była bez znaczenia. Nie ma co ukrywać, że obawy przed wcieleniem do miasta wsi znajdujących się pod Lwowem, zamieszkałych czasami w całości przez ludność ukraińską i grekokatolicką, były wśród elit miejskich częste²⁸. Tym bardzo dokładnym analizom statystycznym towarzyszyło przedstawienie społeczności Lwowa, w odniesieniu do każdej z dzielnic. Na tej bazie Ignacy Drexler wysnuwał wnioski co do stosunku mieszkańców miasta do ludności gmin podlwowskich, ale także wzajemnych relacji, wynikających z układu komunikacyjnego, przebiegu linii kolejowych, itd. Całości tych rozważań towarzyszą liczne schematy i rysunki, ukazujące ówczesną sieć komunikacyjną, hydrograficzną i wiele innych elementów. Na ich układ przez lata starał się mieć możliwie duży wpływ²⁹.

To co wyjątkowe w dziele Ignacego Drexlera, to ukazanie zarówno wszelkich zalet jakie dostrzegał w projekcie budowy Wielkiego Lwowa, ale także minusów wynikających z przyjęcia takowego rozwiązania. Może dlatego, później jego rozważania koncepcyjne wykorzystywano przy rozbudowie i przemianach w innych, polskich miastach³⁰.

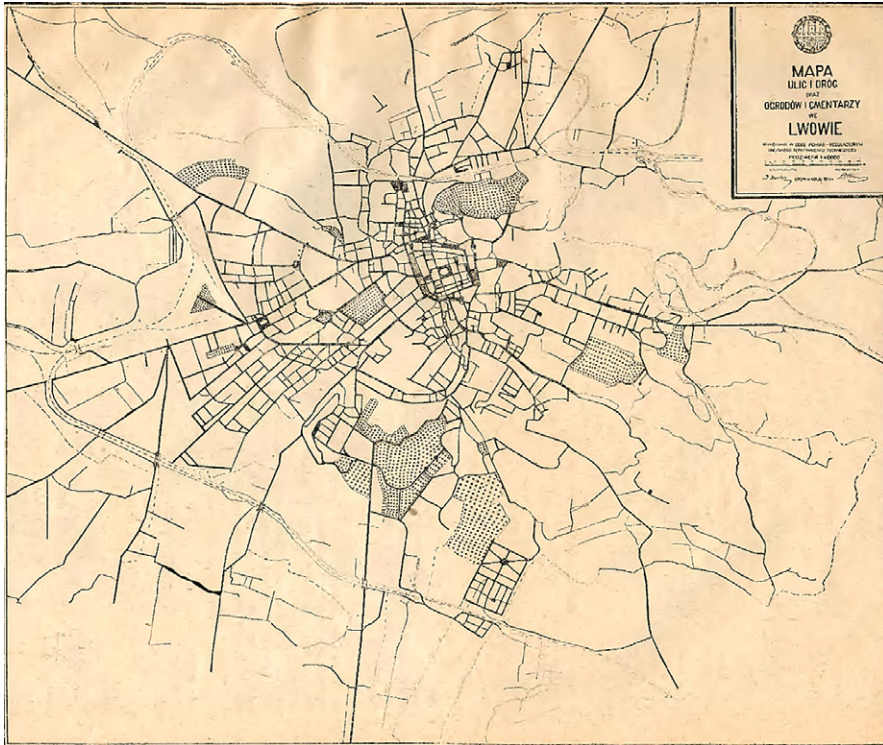
Zdaniem Ignacego Drexlera ostateczna decyzja w sprawie powstania lub nie, „Wielkiego Lwowa”, powinna zapaść na możliwie wysokim szczeblu. Optował za odpowiednią ustawą sejmową, a tym samym uznaniem, że Lwów w przyszłości może i powinien odgrywać rolę jednego z najważniejszych ośrodków miejskich w Polsce, stając się znaczącym centrum komunikacyjnym, handlowym czy finansowym dla całego regionu. Ta myśl towarzyszyła mu także w latach następnych i to pomimo tego, że koncepcja całościowej przebudowy

²⁷ Ibidem, s. 12–46.

²⁸ Te same obawy pojawiały się w toku podobnych dyskusji, w innych polskich miastach kresowych. Przykładem może być Stanisławów, *O wielki Stanisławów*, „Kurier Stanisławowski” 1921, r. 24, nr 1610, s. 1–2.

²⁹ В. Ковпак, *Ігнаці Дрекслер та його архів у фондах відділу рукописів...*, op. cit., s. 396.

³⁰ B. Gorczyca, P. Kot, A. Kraus, A. Strojna-Krzystanek, *Uczni lwowscy i ich wkład w rozwój nauk technicznych – na podstawie kolekcji Lwowiana Biblioteki Politechniki Krakowskiej*, [w:] *Biblioteki w kulturze Kresów*, pod red. nauk. M. Kalczyńskiej, D. Szewczyk-Kłós, A. Jańdziak i P. Melczewskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2017, s. 32–33.

Mapa układu dróg i ulic w koncepcji „Wielkiego Lwowa”, I. Drexler, *Wielki Lwów*, Lwów 1920, s. 61.

roli miasta do 1930 roku, nie doczekała się realizacji³¹. Warto wspomnieć, że idea „Wielkiego Lwowa” była efektem fascynacji Ignacego Drexlera koncepcjami urbanistycznymi znanych zachodnioeuropejskich architektów Ebeneзера Howarda i Camilla Sittego³². W czasie tworzenia tej wizji, Ignacy Drexler wykorzystał także doświadczenia ze swoich rozważań nad ideą „Wielkiego Krakowa” i wspomnianego już wcześniej konkursu.

W 1921 roku wyszło kolejne opracowanie spod ręki Ignacego Drexlera, tym razem mocniej odwołujące się do konieczności, nie tyle zmian, co po prostu odbudowy miast i wsi, także po zniszcze-

³¹ Jednak jego koncepcje następnie próbowano rozwijać, choćby tylko teoretycznie, H. Petryshyn, R. Liubytskyi, op. cit., s. 185.

³² R. Ochęduszek, *Uwagi na marginesie wystawy „Lwów, 24 czerwca 1937. Miasto, Architektura, Modernizm”*, „Folia Historiae Artium. Seria Nowa” 2018, t. 16, s. 149.

niach wojennych³³. To bardzo rozbudowane dzieło do dziś zachowuje wiele ze swojej aktualności, a powodów do odbudowy miast po zniszczeniach wojennych niestety nadal nie brakuje. Warto szczególnie zwrócić uwagę na cztery zasady, jakie Ignacy Drexler sformułował w odniesieniu do nadawania nazw ulicom miast:

Zasada 1. Starych, zabytkowych nazw bezwarunkowo nie zmieniać, a dawne, zaginione lub usunięte, restytuować, szczególnie, jeżeli fakty nazwami zaświadczone są ważne, lub gdy brzmienie nazwy jest charakterystyczne i piękne. (...). **Zasada 2.** Usuwać te nazwy ulic, w których zawarte jest piętno minionej niewoli, oraz nazwy brzydkie, bezsensowne, niemiłe, błahe. (...). **Zasada 3.** Dla nowo otwieranych ulic i placów brać imiona przede wszystkim z dziejów danej okolicy, od istniejącego lub byłego budynku, od posesji, od zatrudnień mieszkańców lub od charakterystycznych cech lokalnych. (...). **Zasada 4.** Nowym ulicom nadawać tylko pod pewnymi warunkami nazwiska mężów około Ojczyzny zasłużonych³⁴.

Trudno nie odnieść wrażenia, że wiele z myśli sformułowanych przez Ignacego Drexlera ponad 100 lat temu, nadal pozostaje aktualnymi i że nie zawsze bywają stosowane w naszych przestrzeniach miejskich.

Ignacy Drexler pracował do ostatnich chwil swojego życia, nie przeczuwając śmierci, w efekcie część jego dzieł została wydana pośmiertnie³⁵. Całość jego dorobku pokazuje, że był naukowcem niezwykle pracowitym, o twórczym umyśle, niegodzącym się z ograniczeniami rzeczywistości i szukającym nowoczesnych rozwiązań w przestrzeni miejskiej. Miasto było dla Ignacego Drexlera wyzwaniem, ale też materią, godną kreacji, z której pragnął tworzyć nowe rozwiązania, nowe plany, a w efekcie tego dawać ludziom lepsze, oszczędniejsze i piękniejsze otoczenie ich codzienności. Nie bez po-

³³ I. Drexler, *Odbudowanie miast i wsi na ziemi naszej*, wyd. 2, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów-Warszawa-Kraków 1921. Pierwsze wydanie tej książki miało miejsce w 1916 roku, a więc odnosiło się do kwestii, która była ówczasie bardzo bieżąca, wobec postępujących zniszczeń I wojny światowej. Wydanie drugie zostało poszerzone i zmienione, w wyniku doświadczeń tych kilku kolejnych lat.

³⁴ Ibidem, s. 260–262.

³⁵ I. Drexler, *Oszczędnem projektowaniu sieci komunikacyjnej nowoczesnego miasta*, „Dom Osiedle Mieszkanie” 1931, nr 1, s. 6–15.

wodu był uważany za jednego z najważniejszych architektów budowy miasta swoich czasów.

Siostra

W kontekście wyjątkowości losu Ignacego Drexlera, architekta, naukowca, wizjonera nowoczesnej architektury miejskiej, który zaznaczył swoją obecność w ówczesnym świecie już za życia, a dodatkowo poprzez swoje projekty i koncepcje równie mocno po śmierci, nie można nie wspomnieć jego siostry Luny Amalii Drexler, która poprzez swoje dzieła, aktywność, jeszcze mocniej dała także Ignacemu szansę, by pamięć o nim i jego rodzinie nie zginęła.

Luna Amalia Drexler urodziła się 10 listopada 1882 roku we Lwowie. Pomimo że początek XX wieku, to był czas niełatwego wchodzenia kobiet do sfery publicznej i ich aktywności, to nie tylko zdołała wywalczyć sobie status znakomitej polskiej malarki i rzeźbiarki, ale jeszcze została radną swojego ukochanego miasta Lwowa.

Swoją edukację artystyczną rozpoczęła w prywatnej szkole we Lwowie, gdzie pod okiem swoich mistrzów – Stanisława Kaczora-Batowskiego³⁶ i Antoniego Popiela³⁷ – uczyła się podstaw warsztatu i rozwijała szybko dostrzeżony talent. Wsparcie ekonomiczne ze strony ojca pozwoliło jej na wyjazd do Paryża, a następnie do Rzymu, Monachium i Lipska. Wszędzie tam doskonaliła swoje umiejętności, pod okiem znakomitych mistrzów. Po powrocie do Lwowa, już w wolnej Polsce, aktywnie włączyła się nie tylko w działalność Polskiego Towarzystwa Antropozoficznego, którego była jedną z współzałożycielek. Oddana pracy, projektowała nie tylko poważne dzieła rzeźbiarskie, ale także unikatowe figurki zwierząt i ludzi dla legendarnej już dziś Fabryki Fajansu w Pacykowie.

³⁶ Ten urodzony w Lwowie znakomity polski malarz-batalista, na stałe wszedł do panteonu polskich artystów. Jego obrazy do dziś ubogacają zbiory polskich muzeów. Wizja szarżującej polskiej husarii, choć niestety „uskrzydłonej” na lata wpłynęła na sposób postrzegania tej formacji wojskowej z czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

³⁷ Znakomity polski rzeźbiarz, profesor Szkoły Politechnicznej we Lwowie, autor pomnika Tadeusza Kościuszki, który góruje nad wejściem na teren wzgórza zamkowego na Wawelu w Krakowie, jednego z tych pomników, które na stałe wpisały się w tożsamość narodową. Równie mocno jak kolumna Adama Mickiewicza we Lwowie, jeden z obowiązkowych i najważniejszych pomników narodowych, szczęśliwie zachowanych w tym mieście.

Zmarła niestety zaledwie trzy lata po swoim bracie, 5 listopada 1933 roku³⁸. Pochowana została na Cmentarzu Łyczakowskim. We wspomnieniu o niej, opublikowanym w „Gazecie Lwowskiej” w dniu pogrzebu, czyli 8 listopada 1933 roku, napisano:

W mieście naszym zmarła znakomita rzeźbiarka i malarka ś.p. Luna Drexlerówna znana nie tylko na terenie Lwowa ale w całej Polsce i zagranicą z swej artystycznej działalności. Zmarła była pierwszą z polskich kobiet-rzeźbiarek, która wystąpiła z swemi pracami na szerszym terenie, zdobywała też nie tylko powszechne uznanie, ale i liczne nagrody za swe, projekty. Jednym z dzieł Zmarłej jest rzeźba przedstawiająca wizerunek Matki Boskiej w kaplicy Obrońców Lwowa. Ostatnio pracowała ś.p. Drexlerówna nad projektem pomnika Marji Konopnickiej³⁹.

To ostatnie jej dzieło do dziś można podziwiać, odwiedzając Cmentarz Łyczakowski we Lwowie.

Pomnik Marii Konopnickiej.
Projekt Luny Drexler, stan
na 2015 rok, fot. M. Franz

³⁸ Luna Amalia Drexlerowa. Nekrolog, „Gazeta Lwowska” 1933, nr 307, s. 4.

³⁹ Ś.p. Luna Drexlerówna, „Gazeta Lwowska” 1933, nr 300, s. 7.

Życie po życiu

Nagła, gwałtowna śmierć Ignacego Drexlera, przyczyniła się do całkiem sporych kłopotów jego małżonki i córki, które jak się okazało, nie posiadały prawa do zabezpieczenia wdowiego i sierociego po nim, bowiem nie zdążył on uzyskać uprawnień emerytalnych w ostatnim miejscu swojej pracy, czyli na Politechnice Lwowskiej. Sytuacja ta wynikała ze skomplikowanego prawa emerytalnego w Polsce międzywojennej, a jednocześnie z dużo niższej ochrony praw pracowniczych w tamtym czasie ogólnie na świecie. Pod tym względem polskie przepisy nie odbiegały bowiem radykalnie od rozwiązań stosowanych w innych krajach cywilizowanego świata.

Sytuacja była tym bardziej delikatna, że dotyczyła zmarłego profesora Politechniki Lwowskiej, a więc przedstawiciela elity społecznej Lwowa, osoby znanej, poważanej, członka rodziny, która wiele znaczyła w mieście i wszelkie w tym względzie plotki czy złe emocje były nie do przyjęcia. Władze Politechniki Lwowskiej postanowiły w efekcie nie tylko objąć możliwą pomocą rodzinę po swoim zmarłym profesorze, ale jednocześnie wystąpić do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z oficjalnym pismem, wspartym ponad dwudziestymi załącznikami, by uzyskać dla żony i córki Ignacego Drexlera odpowiednie zabezpieczenie wdowie i sieroce, wskazując na jego wieloletnią pracę dla różnych instytucji państwowych, miejskich i publicznych⁴⁰. Szczęśliwie ten wyjątkowy dokument zachował się do naszych czasów, wskazując nie tylko na starania Politechniki Lwowskiej w sprawie swojego zmarłego profesora, ale również będąc dowodem, jak pod tym względem skomplikowane były sprawy w okresie II Rzeczypospolitej. Zachowany dokument pozwala dość jednoznacznie odtworzyć drogę zawodową Ignacego Drexlera, wskazując na kolejne jego miejsca zatrudnienia, obejmowane stanowiska, a jednocześnie omawiając okres ich zajmowania. Pod tym względem jest więc cennym materiałem źródłowym do prac nad ewentualną biografią tegoż znakomitego architekta. Dotychczas nie był wykorzystywany przez polskich historyków. Można w tym względzie jedynie żałować, że nie zachowały się liczne, towarzyszące mu ówczesne załączniki. Byłyby one równie cennym wsparciem źródłowym dla takowych prac.

⁴⁰ DAIFO, fond 635, opis 1, sprawa 10, k. 7–8v, Pismo do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Departament Nauki i Szkół Wyższych, Wydział Szkół Wyższych.

Pismo skierowane do odpowiedniego Wydziału Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, potwierdza nie tylko okres studiów Ignacego Drexlera na Politechnice Lwowskiej, ale co równie istotne, kolejne lata jego zaangażowania w jej życie naukowe, poprzez wykłady, początkowo jako docenta płatnego i to już od roku akademickiego 1913/1914. Pomimo więc formalnej pracy zarobkowej na rzecz miasta Lwowa i c.k. prowincji w Wydziale Krajowym czy następnie magistratu lwowskiego, był stale aktywnym członkiem społeczności akademickiej. Więzy budowane latami, zaowocowały nie tylko stałym zatrudnieniem na Politechnice Lwowskiej, ale podjęciem wysiłku przez uczelnię utworzenia pierwszej w Polsce Katedry Budowy Miast, której szefem został właśnie Ignacy Drexler.

Zachowany dokument nie jest więc tylko pismem skierowanym do odpowiednich władz rządowych o rozwiązanie problemu zabezpieczenia żony i córki wobec faktu śmierci Ignacego Drexlera, ale także znakomitym dowodem drogi zawodowego rozwoju lwowskiego architekta i jego znaczenia także dla środowiska akademickiego tego miasta.

Drugi z zachowanych dokumentów w tym samym zbiorze, to oryginał rozstrzygnięcia sprawy spadkowej po śmierci Ignacego Drexlera, podjętej przez Sąd Grodzki miasta Lwowa⁴¹. Decyzja sądowa odnosi się do kwestii otwarcia i uznania ostatniej woli zmarłego, a tym samym zastosowania wobec niej zasady testamentowej. Nie był to pierwszy testament, który wyszedł spod ręki Ignacego Drexlera, bowiem w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie zachował się wcześniejszy, z czerwca 1920 roku⁴². Zachowany w zbiorach DAIFO wyrok sądowy, odnosi się na pewno do innego testamentu, zdecydowanie późniejszego i, jak można wnosić z sentencji decyzji sądu, powstałego niedługo przed śmiercią, już w 1930 roku. Jak wynika z zachowanego dokumentu, cała sprawa przed sądem przebiegła spokojnie i nikt nie podważył zapisów testamentowych. Te, jednoznacznie dzieliły majątek pomiędzy owdowiałą żonę po Ignacym Drexlerze i jego jedyną córkę. Dla zabezpieczenia tejże i jej praw

⁴¹ DAIFO, fond 635, opis 1, sprawa 10, k. 9–10, Decyzja w sprawie spadkowej z 30 marca 1931 roku podjęta przez Sąd Grodzki Miejski, oddział VII we Lwowie.

⁴² Testament Ignacego Drexlera, Lwów 17 czerwca 1920, Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. A. 2/54, k. 5–6, za: H. Wiórkiewicz, op. cit., s. 330–331.

majątkowych, wskazano, jako jej kuratora, adwokata dr. Seweryna Tomasika. Dokument wyraźnie wskazuje na zachowane dobra materialne po zmarłym, określając ich wysokość na ponad 92 tys. złotych, co było sumą więcej niż znaczącą na ówczesne czasy. Warto tu wskazać, że uposażenie miesięczne profesora nadzwyczajnego w międzywojennej Polsce nie przekraczało 750 złotych. Ignacy Drexler pozostawiał więc wielki majątek i jak można sądzić, w wielkiej części był to efekt pracy jego przodków, dziada i ojca, którzy jako kupcy, przyczynili się do powstania fortuny rodzinnej, a ta pozwalała zabezpieczać życie następnych pokoleń. Było to tym ważniejsze, że zarówno Ignacy Drexler, jak też i jego siostra Luna, oddali się zajęciom zdecydowanie niekupieckim.

Odstępstwem od zastosowanej zasady przekazania całości majątku żonie i córce po połowie przez Ignacego Drexlera, stały się zapisy odnoszące się do drobnych dotacji dla innych osób i instytucji. I tak dwa obrazy, których wyboru dokonać miała wdowa po zmarłym, miały trafić do zbiorów Galerii Miejskiej we Lwowie, zaś wszelkie rękopisy, notatki i zdjęcia do archiwum Politechniki Lwowskiej. Potwierdzało to raz jeszcze głęboki związek zmarłego właśnie z tą uczelnią. Drobne pamiątki Ignacy Drexler postanowił także przekazać Stefanowi Paślawskiemu, Marii Paślawskiej i Władysławowi Witwickiemu.

Związki rodzinne Drexlerów z rodziną Paślawskich były stosunkowo świeże. Maria Paślawska była matką żony zmarłego i najwyraźniej wymienienie jej osobiście w testamencie, wskazywało na dobre stosunki rodzinne i osobiste. Pojawienie się zapisu dla generała Stefana Paślawskiego, ówczesnego dowódcy Okręgu Korpusu nr VIII w Toruniu, jednakże osobiście niezwykle mocno związanego z Lwowem, pod koniec dwudziestolecia międzywojennego, wojewody stanisławowskiego, pokazują krąg osób z towarzystwa rodzinnego Ignacego Drexlera. Jednocześnie raz jeszcze wskazują, że jego śmierć była nie tylko potężnym ciosem dla społeczności akademickiej Lwowa, ale także smutnym wydarzeniem rodzinnym i towarzyskim. Tym bardziej, że generał Stefan Paślawski był postacią należącą do elity ówczesnej Rzeczypospolitej. Jego nominacja generalska z 1928 roku, otrzymana z rąk Prezydenta Rzeczypospolitej, profesora Ignacego Mościckiego, tylko potwierdzała jego pozycję w ówczesnym Wojsku Polskim i kręgach władzy państwowej. Można postawić tezę, że generał należał do bliskiego kręgu rodzin-

nego i był w wyjątkowo dobrych relacjach ze zmarłym, skoro ten zdecydował się wymienić go w swojej ostatniej woli i przekazać mu drobne pamiątki. Te bliskie związki osobiste zdaje się potwierdzać także i trzeci z przywoływanych tu dokumentów, również odnaleziony w zbiorach DAIFO, w czasie jednej z kwerend prowadzonych w Iwano-Frankiwsku.

Jest to potwierdzony odpowiednimi podpisami i pieczęciami, aktu metryki chrztu syna Stefana Paśławskiego, który miał miejsce w Warszawie w kwietniu 1928 roku⁴³. Do kancelarii ordynariatu polowego zgłosił się właśnie generał Stefan Paśławski, w sprawie chrztu syna. Rodzicami chrzestnymi zostali generał Henryk Minkiewicz i Zofia Paśławska-Drexler, a więc żona Ignacego Drexlera. Nie można mieć więc żadnych wątpliwości, że rodziny Paśławskich i Drexlerów były ze sobą blisko związane i cieszyły się wzajemnym zaufaniem. Związki te wydają się istotne dla badaczy elit Kresów Wschodnich, ich losów w okresie nie tylko dwudziestolecia międzywojennego, ale także końca XIX wieku.

Przywoływane tu trzy dokumenty, to jedynie minimalny fragment spuścizny jaki znajduje się w archiwach na terenie obecnej Ukrainy, która dotyczy dziejów państwa i narodu polskiego. Ich wprowadzenie do obiegu naukowego wydaje się być realizacją jednego z fundamentalnych celów, jakie stawiane są przed polskimi historykami, a więc dbania o polskie dziedzictwo narodowe.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Державний Архів Івано-Франківської Облaсті (DAIFO)
fond 635, opis 1, sprawa 8
fond 635, opis 1, sprawa 10

⁴³ DAIFO, fond 635, opis 1, sprawa 8, k. 1, duplikat aktu urodzenia i chrztu Stefana Karola Henryka Paśławskiego, wystawiony przez Polową Kurię Biskupią w Warszawie, 20 sierpnia 1933 roku.

Źródła drukowane

Budowa miast, oprac. I. Drexler, Księgarnia Polska Bernarda Połonieckiego, Lwów 1928.

Drexler Ignacy, *Odbudowanie miast i wsi na ziemi naszej*, wyd. 2, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów–Warszawa–Kraków 1921.

Drexler Ignacy, *Wielki Lwów*, Nakładem Gminy Miasta Lwowa, Lwów 1920.

Drexler Ignacy, *Miasta ogrodowe*, Związkowa Drukarnia we Lwowie, Lwów 1912.

Drexler Ignacy, *Szerokość jezdni w ulicach miejskich*, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów–Warszawa 1928.

Drexler Ignacy, *Oszczednem projektowaniu sieci komunikacyjnej nowoczesnego miasta*, „Dom Osiedle Mieszkanie” 1931, nr 1, s. 6–15.

Drexler Ignacy, *Konkursowy plan regulacji Wielkiego Krakowa*, „Czasopismo Techniczne” 1911, r. 29, nr 4, s. 48–52.

Drexler Ignacy, *Konkursowy plan regulacji Wielkiego Krakowa*, „Czasopismo Techniczne” 1911, r. 29, nr 5, s. 63–66.

„Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości” 1920, nr 3.

Luna Amalia Drexlerowa. Nekrolog, „Gazeta Lwowska” 1933, nr 307, s. 4.

Okruchy pamięci. Wspomnienia i relacje byłych żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza, wybór, wstęp i opracowanie S. Nowakowski, M. Klempert, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2015.

O wielki Stanisławów, „Kurier Stanisławowski” 1921, r. 24, nr 1610, s. 1–2.

Sprawozdanie Dyrektora C. K. IV. Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1897, Lwów 1897.

Szematyzm. Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1889, Lwów 1889.

Ś.p. Luna Drexlerówna, „Gazeta Lwowska” 1933, nr 300, s. 7.

Opracowania

Charewiczowa Łucja, *Historiografia i miłośnictwo Lwowa*, Towarzystwo Miłośników Przeszłości Lwowa, Lwów 1938.

„Czasopismo Adwokatów Polskich” 1928, r. 12, nr 11, 12.

Filipow Krzysztof, *Generał brygady Stefan Paślawski – wojewoda białostocki (od Zetu do drużyn Bartoszewych)*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 1998, nr 11, s. 5–13.

Gorczyca Bożena, Kot Paulina, Kraus Anna, Strojna-Krzystanek Anna, *Uczeni lwowscy i ich wkład w rozwój nauk technicznych – na podstawie kolekcji Lwowska Biblioteki Politechniki Krakowskiej*, [w:] *Biblioteki w kulturze Kresów*, pod red. nauk. M. Kalczyńskiej, D. Szewczyk-Kłós, A. Jańczyk i P. Melczewskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2017, s. 25–37.

Goryński Grzegorz, *Powstanie, organizacja i funkcjonowanie Straży Granicznej w latach 1928–1939*, „*Słupskie Studia Historyczne*” 2012, nr 18, s. 225–242.

Kania Leszek, *Ochrona porządku prawnego i bezpieczeństwa publicznego podczas obrony Lwowa (listopad 1918–marzec 1919)*, „*Studia Lubuskie. Prace Instytutu Prawa i Administracji Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie*” 2006, nr 2, s. 293–310.

Korpus Ochrony Pogranicza. W pierwszą rocznicę objęcia służby na wschodniej granicy Rzeczypospolitej 1924–1925, red. S. Falkiewicz, Warszawa 1925.

Ковпак Вадим, *Ігнаци Дрекслер та його архів у фондах відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, „*Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*” 2013, nr 5, s. 394–405.

Krótki zarys historii 79. pułku piechoty, „*Korpus Poleski. Jedniodniówka*” 1928, s. 146–149.

Mazur Edmund, *Organizacja adwokatury w latach 1918–1988*, „*Palestra*” 1988, nr 32, s. 20–41.

Mściwujewski Adam, *Drexler Ignacy Tadeusz Marian*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, Polska Akademia Umiejętności, Warszawa 1939–1946, s. 375–376.

Nicieja Stanisław S., *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986*, Ossolineum, Wrocław 1988.

Ochał Artur, *Na granicy czuwa Straż. Straż Graniczna 1928–1939*, IPN, Szczecin 2020.

Ochęduszek Rafał, *Uwagi na marginesie wystawy „Lwów, 24 czerwca 1937. Miasto, Architektura, Modernizm”*, „*Folia Historiae Artium. Seria Nowa*” 2018, t. 16, s. 147–152.

Petryshyn Halyna, Liubytyskyi Roman, *Wizja rozwoju planistycznego miasta Lwowa Ignacego Drexlera*, „*Przestrzeń i Forma*” 2018, nr 33, s. 173–194.

Polak Ryszard, *Ignacego Drexlera nauka o sztuce projektowania i zabudowy miast*, „*Wschodni Rocznik Humanistyczny*” 2014, t. 10, s. 421–435.

Politechnika Lwowska 1844–1945, red. J. Boberski, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1993.

„Przegląd Notarialny” 1922, nr 1.

Redzik Adam, *Z dziejów adwokatury lwowskiej*, „Palestra” 2006, nr 51, s. 157–165.

Skelnik Julian M., *Tworzenie i organizacja Królewsko-Polskiego sądownictwa wojskowego w latach 1917–1918*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2010, t. 9, s. 53–66.

Słownik biograficzny teatru polskiego, t. 2, red. Z. Wilski, PWN, Warszawa 1994.

Szczepański Tomasz, *Ofiary zbrodni katyńskiej*, IPN, Warszawa 2020.

Tołwiński Tadeusz, *Ś.p. Prof. Ignacy Drexler*, „Dom Osiedle Mieszkanie” 1931, nr 1, s. 4–5.

Wiórkiewicz Helena, *Pamiętki lwowskiej rodziny Drexlerów w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie*, [w:] *Dziedzictwo i pamięć Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej. II Muzealne Spotkania z Kresami*, red. T. Skoczek, Muzeum Niepodległości w Warszawie, Warszawa 2017, s. 243–299.

Wiórkiewicz Helena, *Pamiętki lwowskiej rodziny Drexlerów w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie. Dar Jadwigi Kern-Bałaty*, „Niepodległość i Pamięć” 2013, r. 20, nr 3–4, s. 305–367.

Netografia

Nikołajuk J., *Nasz Patron*, <https://www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/komenda/nasz-patron/11527,Nasz-patron.html> [dostęp: 05.01.2022].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Ignacy_Wody%C5%84ski. [dostęp: 05.01.2022].

https://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Witwicki. [dostęp: 05.01.2022].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Bronis%C5%82aw_Michalski [dostęp: 05.01.2022].

Edycja dokumentów źródłowych

Zasady

Dokumenty edytowane są w oparciu o ich wykonane fotokopie z oryginałów zachowanych w DAIFO. Przyjęto zasadę nieingerowania w dokumenty archiwalne. W efekcie, w toku tej edycji odtworzono format, kształt i układ dokumentów, z zachowaniem przyjętych form zapisu. Wszelkie ingerencje zaznaczone zostały kwadratowymi nawiasami, które stanowią rozpisanie zastosowanych skrótów w tekstach oryginalnych. Edycji towarzyszą zdjęcia pieczęci występujących na dokumentach.

Dokonano koniecznych poprawek w zakresie ortografii języka polskiego, wynikających ze zmian w języku na przestrzeni blisko 100 lat. Uznano je za konieczne, dla lepszego zrozumienia treści samych dokumentów. Poprawki te, w żaden sposób nie zmieniły treści merytorycznej samych dokumentów.

Równocześnie zdecydowano się dołączyć do edytowanych dokumentów drobne rysy biograficzne osób występujących w tychże dokumentach, co jak można sądzić, powinno ułatwić ich właściwe odczytanie i zrozumienie. Każdy rys biograficzny tworzony był autorsko w toku przygotowania edycji tychże dokumentów archiwalnych i opatrzony został, o ile to było możliwe, samodzielnym wskazaniem źródeł pochodzenia zamieszczonych informacji. Nie podejmowano w tym względzie jednakże samodzielnego badania archiwalnych, odnoszących do tychże postaci.

Dokument nr 1

Державний Архів Івано-Франківської Облaсті (DAIFO), фонд 635, opis 1, sprawa 10, k. 7–8v.

POLITECHNIKA LWOWSKA

Nr.: 400/31

Lwów, dnia 11 lutego 1931 r.

Sprawa: zaopatrzenia wdowy i sieroty po ś.p. Prof. Inż. Ignacym Drexlerze.

Do Ministerstwa

Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego,

:/Departament Nauki i Szkół Wyższych/:

:/Wydział Szkół Wyższych/:

w Warszawie

Al. Szucha 23.

Dnia 14 grudnia 1930 r. zmarł nadzwyczajny profesor budowy miast na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej, ś.p. Inż. Ignacy Tadeusz Marian :/3 im[ion]/: D r e x l e r, urodzony we Lwowie dnia 9 kwietnia 1878 r. /zał[ącznik] 1/. Metryka śmierci /zał[ącznik] 2/ stwierdza śmierć gwałtowną /„mors repentina”/, bez podania jej przyczyny.

Zmarły pozostawił wdowę, Dr. Zofię Leokadię :/2 im[ion]/: z Paślowskich, z którą zawarł związek małżeński dnia 21 listopada 1911 r. /zał[ącznik] 3/ i sierotę, córkę Krystynę Marię Eugenię :/3 im[ion]/:, urodzoną dnia 31 lipca 1917 r. /zał[ącznik] 4/. Wdowa, z którą zmarły żył we wspólności małżeńskiej /zał[ącznik] 5/, nie pobiera żadnego zaopatrzenia ze Skarbu państwa /zał[ącznik] 6/. Wypłatę uposażenia ś.p. Prof. Drexlera wstrzymano z dniem 31 grudnia 1930 r. /zał[ącznik] 7/, wypłacając wdowie pośmiertne. Wdowa i sierota mieszkają stale we Lwowie, przy ul. Kochanowskiego 1.15 /zał[ączniki] 8 i 9/.

Ś.p. Prof. Drexler odbył studia akademickie w Politechnice Lwowskiej w latach 1897–1902 i złożył egzamin dyplomowy dnia 3 czerwca 1903 r. /zał[ącznik] 10/. Następnie w czasie od dnia 16 lutego 1912 r. był stałym inżynierem Wydziału Krajowego we Lwowie /zał[ączniki] 11 i 12/, zaś od dnia 17 lutego 1912 r. objął obowiązki radcy budownictwa Magistratu miasta Lwowa /zał[ącznik] 13/, rezygnując ze stanowiska w Wydziale z dniem 23 lutego 1912 r. /zał[ącznik] 14/. Wskutek tej rezygnacji utracił nabyte w służbie krajowej prawa emerytalne, policzono mu jednak ten okres służby krajowej do służby miejskiej, w której pozostawał faktycznie do dnia 13 października 1925 r., a z której zwolniony został z dniem 30 listopada 1925 r. /zał[ącznik] 15/. Z powodu tej drugiej rezygnacji, wniesionej wskutek otrzymania nominacji na profesora Politechniki Lwowskiej, którego obowiązki objął dnia 14 października 1925 r. /zał[ącznik] 16/, utracił również nabyte w służbie miejskiej prawa emerytalne, nie zyskując równocześnie żadnych takich praw w służbie państwowej. W czasie służby miejskiej, a w szczególności w latach akademickich 1913/14,

1915/16–1917/18, 1919/20 – 1922/23 i 1924/25, a więc z jednoroczną tylko przerwą w r[oku] ak[ademickim] 1923/24 i w czasie, kiedy w Politechnice nie było jeszcze odnośnej Katedry, ś.p. Prof. Drexler pełnił obowiązki docenta płatnego względnie wykładającego przedmioty swojej późniejszej Katedry oraz przedmioty pokrewne.

Ś.p. Prof. Drexler przesłużył w Politechnice pięć lat i dwa miesiące; ponieważ jednak przyczyna jego śmierci nie podpada pod żadne z pojęć, określonych w art[ykule] 9 obowiązującej ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym, przeto zmarły nie nabył prawa do uposażenia emerytalnego, a tym samym wdowa i sierota nie mają prawa do pensji. Takie zasadnicze stanowisko zajęła w tej sprawie Izba Skarbowa I we Lwowie /zał[acznik] 19/.

Ponieważ ten stan rzeczy z uwagi na pracę i zasługi ś.p. Prof. Drexlera w wysokim stopniu krzywdzi niezaopatrzoną wdowę i sierotę, przeto Politechnika prosi Ministerstwo:

1/ o wyjednanie dla wdowy i sieroty po ś.p. Prof. Drexlerze prawa do zaopatrzenia na mocy postanowienia art. 8 ustawy z dnia 11 grudnia 1923 r. Dz.U.Rzp.P.Nr.6 z 1924 r., poz. 46 i

2/ o zaliczenie ś.p. Prof. Drexlerowi do służby profesorskiej czasu służby publicznej od dnia 16 października 1903 r. do dnia 13 października 1925 r. na mocy postanowienia ust. 2 art. 6 rozporządzenia Prezydenta Rzp.P. z dnia 24 lutego 1928 r., Dz.U.rzp.P.Nr.24, poz. 204.y

Uzasadnieniem wniosku pierwszego są następujące okoliczności:

a/ że ś.p. prof. Drexler pracował w służbie publicznej przeszło dwadzieścia lat,

b/ w służbie publicznej położył poważne zasługi zawodowe i naukowe, w uznaniu których mianowany profesorem nadzwyczajnym i przedstawiony do nominacji na profesora zwyczajnego,

c/ w skutek przejścia do służby państwowej poniósł straty materialne w uposażeniu.

Uzasadnieniem wniosku drugiego są następujące motywy:

a/ że okres krajowej pracy inżynierskiej ś.p. prof. Drexlera, a więc w dziedzinie pokrewnej z przedmiotem piastowanej później Katedry Inżynierskiej, od dnia 16 października 1903 r. do dnia 16 lutego 1912 r., jest okresem zasadniczo policzalnej służby samorządowej, był podstawą do nominacji w służbie miejskiej i został mu policzony w tej służbie, a niewątpliwie przygotował go także do późniejszej służby profesora Politechniki,

b/ wyniki jego prac w miejskiej służbie inżynierskiej w czasie od dnia 17 lutego 1912 r. do dnia 13 października 1925 r., na stanowisku radcy budowlanego miejskiego, były podstawą do powołania go na stanowisko profesora budowy miast i, że w tym okresie faktycznie pełnił już obowiązki profesorskie w zakresie swojej późniejszej Katedry w charakterze docenta płatnego względnie wykładającego.

Ponadto Politechnika prosi Ministerstwo o zaliczenie do podstawy wymiaru pensji wdowiej i sieroczej także czterech lat studiów akademickich ś.p. Prof. Drexlera, zakończonych przepisanyymi egzaminami.

Przedkładając projekt tabeli pensyjnej /załącznik 20/ i wykaz stanu służby /załącznik 21/, Politechnika nadmienia, że wniosek o zaliczenie ś.p. Prof. Drexlerowi /załącznik 22/ do wysługi emerytalnej lat służby publicznej, powzięty przez Radę Wydziału i Ogólne Zebranie Profesorów, jako najwyższą władzę akademicką Politechniki, przedłożony został sprawozdaniem z dnia 24 lutego 1925 r., L. 683/25, przy wniosku o nominację na profesora nadzwyczajnego, jednak w rozporządzeniu Ministerstwa w tej sprawie z dnia 30 września 1925 r., Nr. 10340-IV/25, brak decyzji w tej kwestii; nominacji na profesora zwyczajnego dotyczy sprawozdanie z dnia 28 lutego 1929 r., L. 418/29 i odmowne rozporządzenie z dnia 27 czerwca 1929 r., Nr. IV. S.W. 2943/29; uposażenia w służbie czynnej dotyczy wniosek z dnia 19 listopada 1925 r., L. 4658/25 i negatywna decyzja z dnia 27 listopada 1925 r., Nr. 1305-IV/25, wreszcie wysługi lat sprawozdanie z dnia 13 lutego 1929 r., L. 6544/28 i rozporządzenie z dnia 8 listopada 1929 r., Nr. IV. S.W. 9158/29; – wszystkie te akty znajdują się w posiadaniu Ministerstwa.

W końcu niniejszego sprawozdania, prosząc Ministerstwo o przychylną i rychłą decyzję, pragnę zaznaczyć, że kwestia zaopatrzenia wdowy i sieroty po ś. p. Prof. Drexlerze dotyczy moralnego zobowiązania najwyższej władzy akademickiej Politechniki, jaką jest Ogólne Zebranie Profesorów; Zebranie to, powołując ś.p. Prof. Drexlera jako jedyne specjalistę w dziedzinie budowy miast na stanowisko swego profesora tego przedmiotu, przyrzekło mu wyjednać uznanie nabytych przezeń w służbie publicznej praw emerytalnych; w następstwie tego ś.p. Prof. Drexler przyjął proponowane mu stanowisko i tylko na tej podstawie ustąpił ze stanowiska w służbie miejskiej, tracąc prawa emerytalne i o wiele korzystniejsze uposażenie w służbie czynnej; gdyby Ogólne Zebranie Profesorów nie przyjęło

na siebie takiego zobowiązania, byłby ś.p. Prof. Drexler obowiązków profesorskich nie objął, a w następstwie tego wdowa i sierota nie znalazłyby się w obecnym położeniu.-

Rektor:

22 załączników, oznaczonych na
odwrotnej stronie zgodnie
z cytatami w tekście.-

Dokument nr 2

Державний Архів Івано-Франківської Облaсті (ДАІФО), фонд 635, opis 1, sprawa 10, k. 9-10.

Sąd grodzki miejski Oddział VII

we Lwowie

dnia 30 marca 1931 r.

I.cz.VII. A. 72/30

VII A. 2/31

12.

W sprawie spadkowej po śp. Ignacym Drexlerze, zmarłym dnia 14/12.1930 r. we Lwowie, z pozostawieniem rozporządzenia ostatniej woli z daty Lwów, dnia 12/11.1930 r., które to rozporządzenie wobec zarządzenia całym majątkiem, uznaje się za testament, wdraża się przewód spadkowy na podstawie którego rozporządzenia jako testamentu.

Rozporządzeniem owym zapisał zmarły cały swój majątek po połowie dla swych ustawowych dziedziczek, a to małżonki Dr. Zofii z Pasławskich Drexlerowej i dla córki swej Krystyny Marii Eugonii Drexlerównej, wyrażając przy tym życzenie, by małżonka jego połowę ze swego po nim pozostałego spadku przekazała córce wspomnianej Krystynie Marii Drexlerównej. Całe urządzenia domowe zapisał zmarły na własność wdowie.

Równocześnie ustanowił zmarły następujące legaty.

Galerii miejskiej we Lwowie zapisał dwa obrazy wedle wyboru Dr. Zofii Drexlerowej.

Rękopisy zmarłego, zapiski i materiały naukowe /fotografie/, plany miasta Radomia i szkice do planów innych miast, Bibliotece Politechniki we Lwowie. Portret zmarłego wykonany przez [Jana Ignacego] Wodyńskiego, Gabinetowi Katedry budowy miast.

W końcu wyraził zmarły życzenie, by rodzeństwu jego oraz Stanisławowi Paślowskiemu, Marii Paślowskiej i Władysławowi Witwickiemu porzysłała małżonka jego jakiś miłe pamiątki.

Przyjmuje się do wiadomości Sądu oświadczenie złożone przez adw[okata] Dra. Edmunda Kamieńskiego, jako pełnomocnika Dr. Zofii z Paślowskich Drexlerowej, iż spadek pozostały po śp. Ignacym Drexlerze zmarłym dnia 14/12.1930 r. we Lwowie z pozostawieniem rozporządzenia ostatniej woli z daty Lwów, dnia 12/11.1930 r. przyjmuje imieniem tejże Dr. Zofii z Paślowskich Drexlerowej, na podstawie tegoż rozporządzenia ostatniej woli jako testamentu z dobrodziejstwem prawa inwentarza.

Równocześnie przyjmuje Sąd do wiadomości i oświadczenie złożone przez adw[okata] Dra. Seweryna Tomasika, jako kuratora nieletniej Krystyny Marii Eugenii Drexlerowej, iż spadek pozostały po śp. Ignacym Drexler zmarłym dnia 14/12.1930 r. we Lwowie, z pozostawieniem rozporządzenia ostatniej woli z daty Lwów dnia 12/11.1930 r. przyjmuje na podstawie owego rozporządzenia jako testamentu również z dobrodziejstwem prawa inwentarza.

Stwierdza się, iż legityma nieletniej Krystyny Marii Eugenii Drexlerówny naruszoną nie jest.

Majątek spadkowy składa się z 1/12. części realności objętej wyk[azem] hip[otecznym] L. 30 Śródmieście ks[ięga] gr[odзка] gm[iny] miasta Lwowa wartości 17.834 złotych, następnie 2/9 części realności objętej wyk[azem] hip[otecznym] L. 86/IV. ks[ięga] gr[odзка] gm[iny] kat[olickiej] miasta Lwowa, odziedziczonej po śp. Eugenii ze Smutnych Drexlerowej tudzież w od takich że częściach ruchomości pozostałych po tejże, łącznej wartości 69.828 złotych następnie 1/5 części realności objętej wyk[azem] hip[otecznym] L. 153 ks[ięgi] gr[odzkiej] gm[iny] kat[olickiej] Brzuchowice, wartości 6.102, w końcu ruchomości wartości 410 zł. 41 gr.

Razem więc wartości 94.165 zł 41 gr., a że stan bierny polikwidowany został na kwotę 1.802 zł. 31 gr. przeto czysty spadek wynosi kwotę 92.345 zł. 10 gr.

Dr. Zofii z Paślowskich Drexlerowej jako matce i opiekunce nieletniej Krystyny Marii Eugenii Drexlerówny, której współopiekuna dodano Stefana Paślowskiego, jako z rządczyni majątku spadkowego poleca się, by z zarządu majątku spadkowego składała corocznie z końcem miesiąca grudnia rachunek za czas od śmierci zmarłego, rachunek taki winien być złożony najdalej do dnia 14.

Panu notariuszowi Franciszkowi Sobol jako komisarzowi sądowemu przyznaje się z tytułu czynności jego za spisania aktów spadkowych kwotę 1067 zł. którą to kwotę Dr. Zofia z Paślawskich Drexlerów jako zarządczyni majątku spadkowego do dnia 14. bądź bezpośrednio do rok not[ariusza] bądź do tut[ejszej] Kasy sądowej pod rygorem przymusowego ściągnięcia złożyć winna.

Ponieważ należytość spadkowa znajduje zabezpieczenie na nieruchomościach spadkowych przeto równocześnie wydaje się następujący:

D e k r e t d z i e d z i c t w a

Sąd grodzki miejski Oddz[iał] VII we Lwowie przyznaje spadek pozostały po śp. Ignacym Drexler zmarłym dnia 14. grudnia 1930 r. we Lwowie z pozostawieniem pisemnego rozporządzenia ostatniej woli z daty Lwów, dnia 12/XI. 1930 r., uznanego za testament, dziedzicom, które oświadczyły się do spadku na podstawie owego rozporządzenia ostatniej woli z dobrodziejstwem prawa inwentarza, a to pozostałej wdowie Dr. Zofii z Paślawskiej Drexlerowej i córce zmarłego nieletniej Krystynie Marii Eugenii Drexlerównej po połowie na własność i na tym uznaje się przewód spadkowy za ukończony.-

Józef Martyniuk
/pieczęć i podpis/

Pieczęć Sądu Powiatowego we Lwowie
z Державний Архів Івано-Фраківської
Області (DAIFO), fond 635, opis 1, sprawa
10, k. 10., fot. M. Franz

Dokument nr 3

Державний Архів Івано-Франківської Облaсті (DAIFO), фонд 635, opis 1, sprawa 8, k. 1.

POŁOWA KURIA BISKUPIA Warszawa, dn. 30. VIII. 1933 r.

UL. MIODOWA 24 – TELEFON 520-91

L. dz. 9320-71/33

W Archiwum Metrykalnym Polowej Kurii Biskupiej w Duplikacie urodzonych w parafii wojsk[owej] p.w. św. Teresy od Dzieciątka Jezus za rok 1928 znajduje się następujący akt urodzenia:

„Działo się w Warszawie, w kancelarii parafii wojskowej św. Teresy od Dzieciątka Jezus przy ulicy Ułańskiej dnia dziewiątego kwietnia tysiąc dziewięćset dwudziestego ósmego roku o godzinie pierwszej po południu. Stawił się Stefan Paśławski, generał brygady, dowódca Straży Granicznej, zamieszkały w Warszawie przy ul. Ludnej Nr. 9 lat czterdzieści dwa mający w obecności świadków: Henryka Minkiewicza, generała dywizji, dowódcy K.O.P., zamieszkałego w Warszawie, przy ulicy Przejazd w Pałacu Mostowskich i Zofii Drexlerowej, doktora, zamieszkałej we Lwowie, przy ulicy Kochanowskiego nr. 15, pełnoletnich – i okazał nam dziecę płci męskiej, że takowe urodziło się w Wilnie przy ulicy Kościuszki Nr. 14, dnia dwudziestego pierwszego listopada tysiąc dziewięćset dwudziestego szóstego roku o godzinie dziewiątej z jego małżonki Aleksandry z Judyckich, lat dwadzieścia cztery mającej. Dziecięciu temu na Chrzcie Świętym w dniu dzisiejszym odbytym nadane zostały imiona: Stefan – Karol – Henryk, a rodzicami chrzestnymi byli: Henryk Minkiewicz, generał dywizji i Dr. Zofia Drexlerowa. Akt niniejszy po odczytaniu przez nas, ojca dziecka i świadków podpisany został”.

/-/ Stefan Paśławski, gen[erał] br[ygady] /-/ Ks. Gawinek

/-/ Henryk Minkiewicz proboszcz

/-/ Dr. Zofia Drexler-Paśławska

Zgodność z oryginałem stwierdzam:

Warszawa, dn. 30.VIII.1933 r.

/podpis/
/Ks. Br. Michalski/
St. kpl. W.P.
/pieczęć/

Pieczęć Polowej Kurii Biskupiej
z Державний Архів Івано-Фраківської
Області (DAIFO), фонд 635, opis 1, sprawa 8,
k. 1, fot. M. Franz

Biogramy

Dr Zofia Leokadia Drexler z domu Paśławska
(01.02.1887 – 23.10.1979)

Urodziła się w Warszawie, była córką Karola Paśławskiego, śpiewaka, reżysera, oraz Marii Magdaleny z domu Litauer, aktorki, śpiewaczki. Jej bratem był Stefan Paśławski, generał Wojska Polskiego. W 1900 podjęła naukę w Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Zofii Strzałkowskiej we Lwowie. Maturę zdała w 1906 roku w tamtejszym III Gimnazjum im. Franciszka Józefa. Ślub z Ignacym Drexlerem wzięła 21 listopada 1911 roku w kościele parafialnym Najświętszej Panny Marii Śnieżnej we Lwowie. Studiowała na uniwersytecie we Lwowie. Doktorat obroniła w 1912 roku na c.k. Uniwersytecie cesarza Franciszka Józefa I we Lwowie, na Wydziale Filozoficznym, za rozprawę zatytułowaną *O stosunku sądów kategorycznych do hipotetycznych*, napisaną pod opieką promotorską profesora Kazimierza Twardowskiego. Była śpiewaczką estradową i pedagogiem. Prowadziła lekcje śpiewu solowego w Szkole Muzycznej Sabiny Kasperek we Lwowie od roku 1920 do 1931. Po śmierci męża wyprowadziła się z Lwowa. W latach 1932–1939 uczyła śpiewu w Konserwatorium Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Toruniu, dojeżdżając tam z Warszawy. W tym czasie mieszkała przy ulicy Białostockiej 20 m. 49.

W czasie okupacji mieszkała w Warszawie, gdzie uczyła prywatnie śpiewu. Po wojnie uczyła w kolejnych wyższych szkołach muzycznych, pozostając aktywnym pedagogiem i kreatorem nowych programów nauczania śpiewu. Zmarła 23 października 1979 roku w Warszawie. Została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim, kwatera 151, rząd 6, grób 1. Za swoją pracę otrzymała Złoty Krzyż Zasługi w 1938 roku, Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski w 1964 roku, „Medal za Warszawę 1939–1945” w 1946 roku i Złotą Odznakę Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków w 1973 roku. Urodziła syna Ignacego w 1913 roku, który zmarł po roku i córkę Krystynę Marię Eugenię w 1917 roku⁴⁴.

Krystyna Maria Eugenia Drexler (31.07.1917 – 20.06.1992)

Córka Ignacego i Leokadii Drexler. Dziennikarka, zamężna z Jerzym Progulskim, inżynierem.

Ignacy Jan Wodyński (31.07.1903–23.06.1988)

Urodził się w Jaśle, w rodzinie Stanisława i Stanisławy z domu Kamińskiej. Polski malarz i wykładowca akademicki. Uczył się w gimnazjum w Jaśle. W 1920 roku ochotniczo zaciągnął się do Wojska Polskiego. Po wojnie polsko-bolszewickiej, w 1923 roku podjął studia w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Studiował także w Warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych oraz na uczelniach artystycznych we Francji i we Włoszech. Przez całe swoje życie malował i wykładał na kolejnych uczelniach artystycznych. Zmarł w Warszawie, pochowany jest na Powązkach, kwatera K-4-7. Za swoje zasługi odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi w 1955 roku i Medalem 10-lecia Polski Ludowej, w tym samym roku⁴⁵.

Stanisław Paślawski (? – 1944)

Ksiądz, pracował w diecezji łuckiej. Autor licznych powieści dla młodzieży w okresie międzywojennym.

⁴⁴ H. Wiórkiewicz, op. cit., s. 305–367.

⁴⁵ Ignacy Jan Wodyński, https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Ignacy_Wody%C5%84ski [dostęp: 05.01.2022].

Maria Magdalena Paślawska z domu Litauer (1858–04.03.1937)

Córka Michała i Emilii Liteaur (z domu Kwiatkowskiej), śpiewaczka i aktorka. Żona Karola Paślawnego. Matka Zofii Leokadii Paślawniej, żony Ignacego Drexlera. Występowała w teatrach Krakowa i Lwowa. Zmarła w Warszawie, w swoim mieszkaniu przy ul. Białostockiej 20 m. 49. Pochowana została na Powązkach, kwatera 151, rząd 6, grób 1597⁴⁶.

Władysław Witwicki (30.04.1878–21.12.1948)

Właściwie Józef Sas Wasylkowicz, urodził się w Lubaczowie. Filozof, historyk filozofii, tłumacz dzieł Platona, teoretyk sztuki, artysta, jeden z ojców polskiej psychologii, profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Szkołę powszechną ukończył w 1888 roku we Lwowie, a następnie uczył się w Cesarsko-Królewskiego Gimnazjum im. Franciszka Józefa, w latach 1888–1896. Tam zdał maturę. To pozwoliło mu podjąć studia na Wydziale Filozoficznym c.k. Uniwersytetu we Lwowie. Tam też napisał doktorat, pod opieką profesora Kazimierza Twardowskiego, zatytułowany *Analiza psychologiczna ambicji*, który obronił w 1901 roku. Następnie studiował na uniwersytetach w Wiedniu i w Lipsku. W 1904 obronił rozprawę habilitacyjną, zatytułowaną *Analiza psychologiczna objawów woli* i dzięki temu został docentem na Uniwersytecie we Lwowie, po odpowiedniej nominacji CK Ministerium Wychowania i Oświaty z 31 października 1905 roku. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, został członkiem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. W 1919 roku zamieszkał w Warszawie, gdzie wykładał na Uniwersytecie Warszawskim, a w 1920 roku uzyskał profesurę zwyczajną. Był jednym z najbardziej znanych polskich filozofów. Krótco przed wybuchem II wojny światowej kupił willę w Konstancinie, w której zamieszkał z żoną Heleną i synem Tadeuszem. W czasie wojny uczestniczył w tajnym nauczaniu. Zmarł w swoim domu w Konstancinie. Pochowany został na cmentarzu w Skolimowie⁴⁷.

⁴⁶ *Słownik biograficzny teatru polskiego*, t. 2, red. Z. Wilski, PWN, Warszawa 1994, s. 533.

⁴⁷ Władysław Witwicki, https://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82a-dys%C5%82aw_Witwicki [dostęp: 05.01.2022].

Edmund Kamieński (1864–1931)

Adwokat, prawnik, doktor nauk prawnych, członek palestry adwokackiej miasta Lwowa. Swoją kancelarię prowadził przy ul. Szopena 5. Dziekan Okręgowej Rady Adwokackiej, od połowy 1922 do kwietnia 1923 roku. Był nazywany „Ojcem rodzin adwokackich” Lwowskiej Izby Adwokackiej. Był powszechnie lubianym adwokatem, przez wiele lat zarządzał funduszami charytatywnymi tejże izby. Był twórcą i zarządcą funduszy wsparcia koleżeńskiego, wdowiego i sierociego oraz funduszu wzajemnego, koleżeńskiego ubezpieczenia. Przez blisko trzydzieści lat swojej pracy adwokackiej był wybierany do organów Izby Lwowskiej, w której pełnił godność prezydenta i wiceprezydenta. Był pełnomocnikiem Zofii Drexler z domu Paśławskiej. Zmarł we Lwowie, pochowany został na Cmentarzu Łyczakowskim⁴⁸.

Seweryn Tomasik (? – ?)

Adwokat, prawnik, doktor nauk prawnych, członek palestry adwokackiej miasta Lwowa. Swoją kancelarię prowadził przy ul. Szopena 5. W czasie wojny polsko-ukraińskiej o Lwów, w 1918 roku był członkiem audytorium przy Komendzie Obrony Lwowa. W 1920 roku został wpisany na listę adwokatów Lwowskiej Rady Adwokackiej. Był pełnomocnikiem Krystyny Marii Eugenii Drexler⁴⁹.

Stefan Wiktor Paśławski (25.05.1885–17.07.1956)

Generał brygady Wojska Polskiego, wojewoda białostocki i stanisławowski. Pierwszy Inspektor Główny Straży Celnej, twórca i pierwszy Komendant Główny Straży Granicznej. Urodził się w Warszawie, w rodzinie Karola i Marii Paśławskich (z domu Litauer). Młodość spędził w Krakowie, tam też ukończył gimnazjum realne. Po przeprowadzce do Lwowa, ukończył w nim gimnazjum klasyczne. Jak mówili o nim później przyjaciele, „Był i pozostał

⁴⁸ „Czasopismo Adwokatów Polskich” 1928, r. 12, nr 11 i 12, s. 3; E. Mazur, *Organizacja adwokatury w latach 1918–1988*, „Palestra” 1988, nr 32, s. 30; A. Redzik, *Z dziejów adwokatury lwowskiej*, „Palestra” 2006, nr 51, s. 162.

⁴⁹ „Czasopismo Adwokatów Polskich” 1928, r. 12, nr 11 i 12, s. 4; „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości” 1920, nr 3, s. 70; L. Kania, *Ochrona porządku prawnego i bezpieczeństwa publicznego podczas obrony Lwowa (listopad 1918 – marzec 1919)*, „Studia Lubuskie. Prace Instytutu Prawa i Administracji Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie” 2006, nr 2, s. 296.

dzieckiem Lwowa". Od 1905 roku był członkiem „Zetu”, włączając się w działalność niepodległościową. Podjął studia na Wydziale Prawa c.k. Uniwersytetu we Lwowie. Wstąpił do „Drużyn Bartoszewych”. W 1910 roku odbył obowiązkową roczną służbę w c.k. armii, kończąc szkołę oficerską rezerwy w 22. brygadzie piechoty. W wyniku wybuchu I wojny światowej został zmobilizowany i trafił do 30. pułku piechoty we Lwowie, do pułkowej szkoły oficerów rezerwy, jako instruktor. Zwolniony ze służby w c.k. armii, wstąpił do Legionów Polskich. Służył w Legionie Wschodnim, a następnie w 3. pułku piechoty Legionów Polskich. Brał udział w bitwie pod Mołotkowem, gdzie został ranny. Od 1918 roku w Wojsku Polskim. Pełnił kolejne funkcje, w tym szefa sztabu Dowództwa Okręgu Generalnego „Lublin” w Lublinie, zastępcy komendanta wojskowego Warszawy, dowódcy Białostockiego Pułku Strzelców, XL Brygady Piechoty, piechoty dywizyjnej 20. Dywizji Piechoty, a następnie 29. Dywizji Piechoty w Grodnie. 1 stycznia 1928 roku Prezydent RP Ignacy Mościcki awansował go na generała brygady ze starszeństwem z dniem 1 stycznia 1928 roku i 1. lokatą w korpusie generałów. W latach 1928–1934 dowodził Okręgiem Korpusu Nr VIII w Toruniu. Z dniem 30 września 1934 roku został przeniesiony w stan nieczynny bez prawa do poborów. Od 29 września 1934 roku do 14 lipca 1936 roku był wojewodą białostockim, a od 14 lipca 1936 roku do 20 stycznia 1939 roku wojewodą stanisławowskim. W kampanii 1939 roku nie uczestniczył aktywnie. Zdecydował się na ewakuację do Rumunii. Tam został internowany, przebywał w obozie w Băile Herculane, a później w Târgoviște. Od wiosny 1941 roku do wiosny 1945 roku w niewoli niemieckiej, był jeńcem Oflagu VI B Dössel. Po zakończeniu II wojny światowej znalazł się na emigracji we Francji, a następnie w Wielkiej Brytanii. Zmarł 17 lipca 1956 roku w Bangor, w Walii. Tam też jest pochowany. Wielokrotnie odznaczony, w tym Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego *Virtuti Militari*⁵⁰.

⁵⁰ K. Filipow, *Generał brygady Stefan Paślawski – wojewoda białostocki (od Zetu do drużyn Bartoszewych)*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 1998, nr 11, s. 5–13; A. Ochał, *Na granicy czuwa Straż. Straż Graniczna 1928–1939*, IPN, Szczecin 2020; G. Goryński, *Powstanie, organizacja i funkcjonowanie Straży Granicznej w latach 1928–1939*, „Słupskie Studia Historyczne” 2012, nr 18, s. 225–242; *Krótki zarys historii 79. pułku piechoty*, „Korpus Poleski. Jedniodniówka” 1928, s. 146–149.

Franciszek Sobol (? – ?)

Notariusz, komisarz sądowy. Był sekretarzem Lwowskiej Izby Notarialnej. Swoją nominację notarialną otrzymał 18 stycznia 1883 roku, jeszcze w c.k. monarchii. Był znanym lwowskim notariuszem i szanowaną osobą publiczną tamtej społeczności⁵¹.

Henryk Minkiewicz (Minkiewicz-Odrowąż)

(19.01.1880–09.04.1940)

Generał dywizji Wojska Polskiego, komendant K.O.P., zamordowany w Katyniu.

Urodził się w rodzinie Kazimierza i Karoliny z Michałowskich w Suwałkach. Ukończył gimnazjum w Mariampolu i podjął studia na uniwersytecie w Sankt Petersburgu. W 1902 roku zdecydował się przenieść do Krakowa, gdzie kontynuował studia już na nowej uczelni, początkowo na Uniwersytecie Jagiellońskim, ostatecznie na Akademii Sztuk Pięknych. W Krakowie zajął się z działalnością polityczną, stając się członkiem Polskiej Partii Socjalistycznej, i działalnością niepodległościową. Wybuch I wojny światowej oznaczał dla niego decyzję o wstąpieniu do Legionów Polskich. Wziął udział w bitwie pod Kostiuchnówką, gdzie został ranny i dostał się do niewoli, z której zbiegł w 1917 roku. Wstąpił do Polskiej Siły Zbrojnej, kontrolowanej przez Niemców, uzyskując stopień pułkownika. Jako dowódca Garnizonu Warszawa odpowiadał za rozbrajanie oddziałów niemieckich w listopadzie 1918 roku. Wstąpił do Wojska Polskiego i wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Brał udział w bitwie warszawskiej. Po zakończeniu wojny został zweryfikowany do stopnia generała brygady ze starszeństwem z dniem 1 czerwca 1919 roku i 33. lokatą w korpusie generałów. Został pierwszym komendantem/dowódcą tworzonego Korpusu Ochrony Pogranicza. Służył do 1934 roku, gdy został przeniesiony do stanu spoczynku. W kampanii polskiej 1939 roku nie wziął udziału, pomimo tego został aresztowany przez NKWD i osadzony w obozie w Kozielsku, a następnie zamordowany w lesie katyńskim. Jego ciała nie udało się zidentyfikować. Wielokrotnie odznaczony, w tym Krzyżem Srebrnym Orderu Wojskowego Virtuti Militari w 1921 roku⁵².

⁵¹ „Przegląd Notarialny” 1922, nr 1, s. 76–77; *Szematyzm. Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1889*, Lwów 1889.

⁵² J.M. Skelnik, *Tworzenie i organizacja Królewsko-Polskiego sądownictwa wojskowego w latach 1917–1918*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2010,

Aleksandra Paśławska (z domu Judycka) (ok.1902–29.08.1944)

Pierwsza żona Stefana Paśławskiego, generała WP. Ślub wzięli w 1925 roku. Urodziła się w Poniewieżu na Litwie. Była córką Ignacego Judyckiego i Heleny z Wieliczków. Do września 1939 roku towarzyszyła mężowi, angażowała się w pracę społeczną, m.in. na rzecz bezrobotnych, na przykład jako sekretarz Towarzystwa Opieki nad Bezrobotnymi w Toruniu w 1931 r.), biednych dzieci, harcerstwa (była przewodniczącą Obwodu Stanisławowskiego), towarzystw regionalnych itp. Odgrywała więc klasyczną i zaplanowaną w dwudziestolecie rolę żony wysokiego oficera Wojska Polskiego. W czasie II wojny światowej mieszkała w Warszawie. Utrzymanie zapewniała jej praca kancelistki w spółdzielczości. Działała w Armii Krajowej, przyjmując pseudonim „Krystyna”. Wzięła udział w powstaniu warszawskim. Zginęła 29 sierpnia 1944 roku przy ul. Malczewskiego, w wyniku eksplozji niemieckiego pocisku z tzw. „krowy”⁵³.

Bronisław Janusz Michalski (24.06.1892–28.11.1968)

Ksiądz, starszy kapelan Wojska Polskiego, a z czasem dziekan tegoż, generał brygady WP. Urodził się w Rogozinie, w rodzinie Teofila i Julianny z domu Żochowskiej. Naukę szkolną rozpoczął w progimnazjum Polskiej Macierzy w Płocku, a kontynuował ją w liceum przy Seminarium Duchownym w Płocku. Uzyskanie matury, pozwoliło mu w 1911 roku podjąć studia w Seminarium Duchownym, w efekcie tego 20 czerwca 1915 otrzymał święcenia kapłańskie z rąk biskupa płockiego Antoniego Juliana Nowowiejskiego. Swoją posługę kapłańską rozpoczął w Dobrzyniu nad Wisłą, by następnie zostać wikariuszem w Ciechanowie. Tam podjął współpracę z Polską Organizacją Wojskową. W 1918 został za tę współpracę aresztowany przez Niemców i osadzony w twierdzy modlińskiej. Zwolniony z niej, natychmiast zgłosił się do Wojska Polskiego, zostając

t. 9, s. 53–66; *Korpus Ochrony Pogranicza. W pierwszą rocznicę objęcia służby na wschodniej granicy Rzeczypospolitej 1924–1925*, red. S. Falkiewicz, Warszawa 1925; T. Szczepański, *Ofiary zbrodni katyńskiej*, IPN, Warszawa 2020; *Okruchy pamięci. Wspomnienia i relacje byłych żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza*, wybór, wstęp i opracowanie S. Nowakowski, M. Klempert, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2015; J. Nikolajuk, *Nasz Patron*, <https://www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/komenda/nasz-patron/11527,Nasz-patron.html> [dostęp: 05.01.2022].

⁵³ H. Wiórkiewicz, s. 305–367.

kapelanem i uczestnicząc w wojnie polsko-bolszewickiej. Po zakończeniu wojny pozostał w ordynariacie polowym, na kolejnych stanowiskach. W kampanii polskiej 1939 roku nie znalazł się na linii frontu. 21 września przekroczył granicę polsko-węgierską i został internowany. Zdołał przedostać się do Francji, a ostatecznie do Wielkiej Brytanii, gdzie kontynuował swoją posługę kapłańską. Zmarł w Londynie w 1968 roku. Pochowany został na St. Patrick Cemetery. Wielokrotnie odznaczony, w tym Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami⁵⁴.

Maciej Franz

⁵⁴ Bronisław Janusz Michalski, https://pl.wikipedia.org/wiki/Bronis%C5%82aw_Michalski [dostęp: 05.01.2022].

The Afterlife of Ignacy Drexler. The Background for the Fate of Prominent Lviv Architect

Keywords

Ignacy Drexler, Lviv, last will, inheritance law

Abstract

Ignacy Drexler was one of the most famous Polish architects, bound to Lviv his entire life. He was the inventor of “the Great Lviv” concept in which he presented his projects for the urban development of the city. He was a scientist working at Lviv Polytechnic National University. His death in the year 1930 was sudden and unexpected. Unfortunately, it marked the beginning of trouble for his wife and daughter. The presented documents illustrate this unexpected “afterlife” of Ignacy Drexler.

Das Leben nach dem Leben von Ignatius Drexler. Anlehnung an das Schicksal eines bekannten Lemberger Architekten

Schlüsselwörter

Ignacy Drexler, Lemberg, Testament, Recht auf Erbschaft

Zusammenfassung

Ignacy Drexler war einer der berühmtesten polnischen Architekten, der sein Leben lang mit Lviv verbunden war. Er entwarf das Konzept “Groß-Lviv”, in dem er seine Projekte für die Entwicklung der Stadt darlegte. Er war Wissenschaftler und arbeitete am Polytechnikum in Lviv. Sein Tod im Jahr 1930 kam plötzlich und unerwartet. Für seine Frau und seine Tochter war dies leider der Beginn von Schwierigkeiten. Die vorgelegten Dokumente zeigen dieses unerwartete “Leben nach dem Leben” von Ignatius Drexler.

Жизнь после жизни Игнация Дрекслера. Очерк о судьбе выдающегося львовского архитектора

Ключевые слова

Игнаций Дрекслер, Львов, завещание, право на наследство

Резюме

Игнаций Дрекслер был одним из самых известных польских архитекторов, который всю свою жизнь был связан со Львовом. Он был создателем концепции «Большого Львова», в которой изложил свои идеи по развитию города. Дрекслер был ученым, работающим во Львовской политехнике. Его смерть в 1930 году наступила внезапно и неожиданно. Это событие стало лишь началом бед, выпавших на судьбу его жены и дочери. Описываемые документы содержат историю этой неожиданной «жизни после жизни» Игнация Дрекслера.